

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NASIONALE
SENIOR SERTIFIKAAT**

GRAAD 12

SEPTEMBER 2021

**GESKIEDENIS V2
ADDENDUM**

Hierdie addendum bestaan uit 14 bladsye.

VRAAG 1: WAT WAS DIE UITDAGINGS WAT DIE SUID-AFRIKAANSE REGERING GEDURENDE DIE 1980's IN DIE GESIG GESTAAR HET?**BRON 1A**

Die bron hieronder verduidelik waarom daar toenemende (stygende) weerstand teen apartheid in die 1980's was.

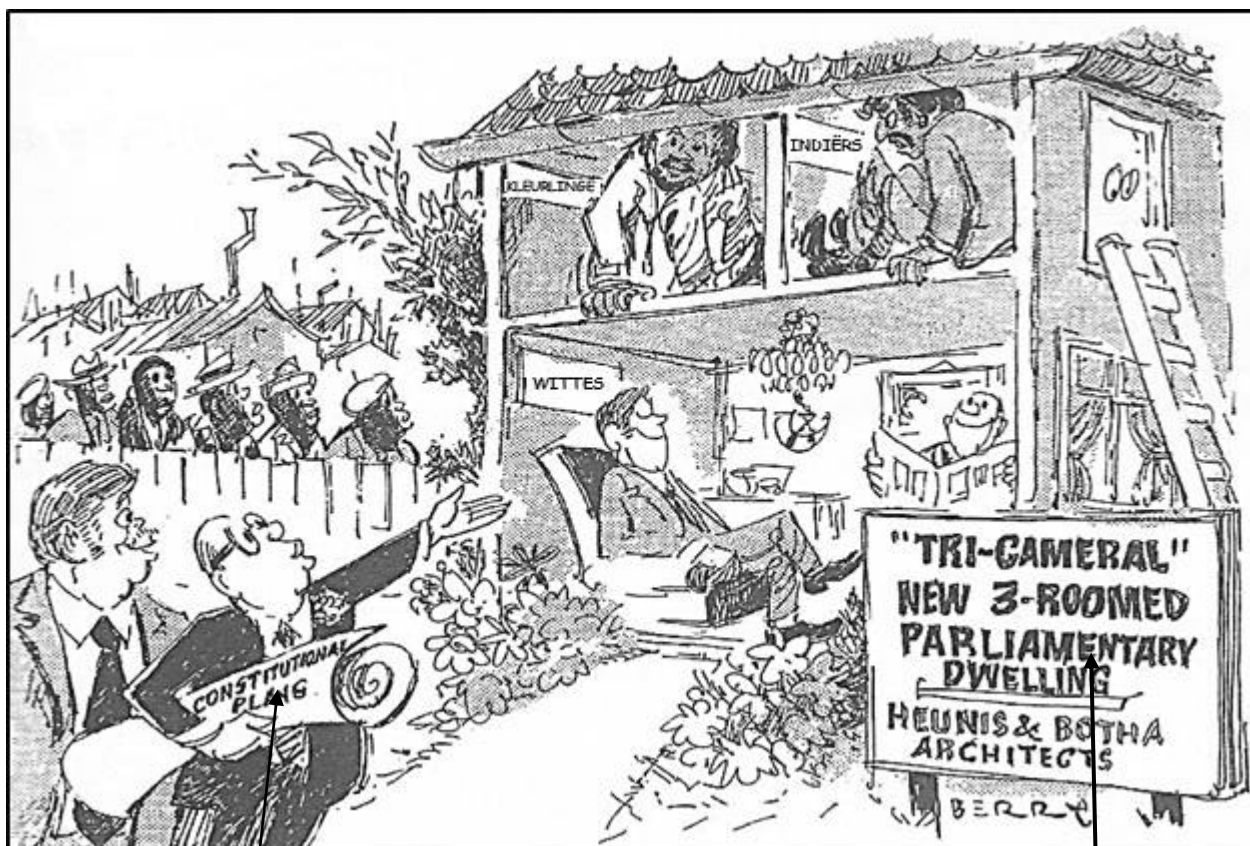
Na die Soweto-opstande van 1976, het die Suid-Afrikaanse regering, wat gelei was deur P.W. Botha, veranderinge ingestel wat hulle beweer het hervormings (verbeteringe) was, wat die 'Totale Strategie' genoem was. Botha het ook die sterkte van 'n verenigde swart weerstand besef. Die Nasionale Party (NP) regering het aanvanklik die 'verdeel om te regeer'-benadering gebruik deur die bevolking in etniese groepe (bv. Xhosa, Zoeloe, ens.) te verdeel en deur elke groep verskillend te behandel. Die verdeling egter, was besig om te misluk en die weerstand teen apartheid het meer en meer verenig geword. Die regering het daarom probeer om nuwe maniere te vind om die bevolking te verdeel. Sy strategie was om 'n klein groep swartmense, wat hulle versigtig uitgekies het en waarvan hulle die getalle beheer het, in die middelklas toe te laat. Die gedagte was dat, deur 'n ryker swart middelklas te skep, wat apartheid en die regering sou ondersteun, want hulle het nou nodig gehad om apartheid te behou om hulle bevoorregte (hoë) posisies te behou, sou swart weerstand minder word. In 1982 het P.W. Botha se regering die Stedelike Bantoe-Owerhede Wet deurgevoer, wat 'n poging was om meer swart mag aan plaaslike munisipale amptenare (raadslede) in die swart woongebiede (lokasies) te gee.

Die regering het ook probeer om die gaping tussen Kleurling, Indiër en Afrikaaners (swartmense) meer te definieer. Dit was gedoen deur die nuwe grondwet wat die NP in 1983 bekendgestel het. Die grondwet het 'n nuwe parlementêre stelsel geskep, genoem die Driekamer-parlement. Botha se regering het voorgestel dat politieke mag in Suid-Afrika gedeel moes word onder die Wittes, Kleurlinge en Indiërs, met aparte kamers in die parlement wat vir elke rassegroep vasgestel was. Die nuwe grondwet wat in werking getree het in 1984, bestaande uit 'n eenhonderd agt-en-sewentig (178) lid (slegs wit) Volksraad, 'n vyf-en-tagtig (85) lid (Kleurlinge) Huis van Verteenwoordigers en 'n vyf-en-veertig (45) lid (Indiër) Huis van Afgevaardigdes. Voorsittend oor die drie huise was die staatspresident. Die NP het ook ander vorme van hervorming ten opsigte van apartheid ingestel. Spesifieke apartheidswette was verslap of verwyder, soos die Wet op Aparte Geriewe en sommige van hulle (die wette) aangaande die instromingsbeheer van swartmense na stede in Suid-Afrika en werkreservering (om werk vir iemand uit te hou) vir wittes.

[Uit [www.sahistory.org.za>article>apartheid-era-1980's](http://www.sahistory.org.za/article/apartheid-era-1980's). Toegang op 12 Februarie 2021 verkry.]

BRON 1B

Hierdie spotprent hieronder toon die skepping van die Driekamer-parlement deur die nuwe grondwet van 1983.

[Uit sahistory.org.za. Toegang op 12 Februarie 2021 verkry.]

Grondwetlike planne

Driekamer-Parlement
Nuwe 3-kamer
parlementêre woning
Heunis en Botha
Argitekte

BRON 1C

Die bron hieronder beskryf die reaksie van die United Democratic Front (UDF) teen die hervormings wat deur die apartheidsregering in die 1980's ingestel was.

Een van die redes waarom die 1980's so gewelddadig geword het en Suid-Afrika beweeg het na verandering was omdat die opposisie (teenstand) teen apartheid verenig geraak het. Daar was massa-aksie vanaf die mense, en alhoewel hulle almal deel was van verskillende gemeenskappe, het hulle saam gewerk vir dieselfde doel. 'n Baie belangrike organisasie gedurende die 1980's was die United Democratic Front (UDF). Dit was gestig in reaksie tot 'n oproep van dr. Allan Boesak by 'n vergadering van die Transvaal Anti-Suid-Afrikaanse Indiese Raadskongres. Hy het voorgestel dat alle opposisie teen die 1983-grondwet verenig moes wees, of soos hy dit gestel het: "die politiek van weiering het 'n verenigde front nodig".

Die UDF was nasionaal geloods (stigting) by 'n vergadering in Mitchell's Plain op 20 Augustus 1983. Dit het bestaan uit honderde vroue, studente, kerke, vakbonde, kulturele, sport en ander groepe. By die stigting het dr. Allan Boesak in sy toespraak verklaar, "Ons wil ons regte hê, ons wil dit hier hê en ons wil dit nou hê." In die periode vanaf 1983 tot 1989 het die UDF homself gevestig as een van die mees prominentste (belangrikste) politieke bewegings in Suid-Afrika met meer as 600 geaffilieerde organisasies. Hulle het op 'n slagspreuk en 'n kenteken (wapen) besluit, 'UDF Verenig, Apartheid Verdeel.' Die UDF was baie suksesvol in hul aanvanklike veldtog, 'Moenie Stem' veldtog vir die Driekamer-parlement, en kiesers se opkoms by die verkiesing was baie laag. In Januarie 1984 het dit die 'Miljoen Handtekeninge Veldtog' teen apartheid geloods (ingestel). Na sy stigting, het die UDF verklaar dat dit 'n ware demokrasie wil instel waar alle Suid-Afrikaners kon deelneem en 'n enkele, nie-rassige, onverdeelde Suid-Afrika wil skep.

[Uit [www.globalsecurity.org>world>war>south-africa5.htm](http://www.globalsecurity.org/world/war/south-africa5.htm). Toegang op 12 Februarie 2021 verkry.]

BRON 1D

Hierdie bron verduidelik die huurboikotte wat die burgerlike samelewing in 1986 in die swart woongebied (lokasie) Mamelodi begin het.

Bewyse dat politieke bewustheid in die swart woongebiede (lokasies) meer aanvallend (agressief) geword het, het begin verskyn gedurende 1986 toe die huurboikot na 54 swart woongebiede landwyd versprei het. Dit het omtrent 300 000 huishoudings betrek en het die staat (regering) omtrent R40 miljoen per maand gekos. Die huurboikotte was in reaksie teen beide ekonomiese en politieke griewe (ongelukkighede). Ekonomiese griewe het die vlak en kwaliteit van stedelike bestaan (oorlewing) ingesluit: dalende werklike lone soos inflasie die koste van basiese voedsel en vervoer met 20% verhoog het, oorbevolking met 'n nasionale gemiddeld van 12 mense per huishouding, massiewe behuisingstekorte, stygende huur en diensgeld (soms met 100%) en groeiende werkloosheid.

Politieke griewe (ongelukkigheid) was verbind met die staat se mislukking om swart mense in die algemeen politieke regte te gee en die aanhoudende onvoldoende en onwettigheid van die swart plaaslike munisipale owerhede in die besonder. Daarom het inwoners regeringsgeboue aangeval en afgebrand en het gepoog om alle elemente van die apartheids-administrasie te vernietig. Verskeie aanvalle was op die huise van swart polisiemanne en raadslede gemaak.

'n Augustus 1986 UDF-inligtingspamflet het uitgewys dat huur nie betaal was nie omdat 'mense dit eenvoudig nie kon bekostig nie. Die huurboikot is ... deel van 'n poging om apartheid onwerkbaar te maak'. Die huurboikot verswak die strukture van die regering en demonstreer dat daar nie belasting betaal kon word sonder verteenwoordiging nie. Anders as verbruikersboikotte, wat gemik was om druk op die staat uit te oefen deur middel van die middelklas wit kommersiële belange, het huurboikotte die staat direk uitgedaag. President Botha het veiligheidswetgewing geaktiveer om hierdie krisis aan te spreek. In middel 1985 het hy die eerste in 'n reeks noodtoestande opgelê in verskeie dele van Suid-Afrika waar daar onrus was.

[Uit <https://markswilling.co.za/wp-content/uploads/2015/10/UNITED-DEMOCRATIC-FRONT-AND-TOWNSHIP-REVOLT.pdf>. Toegang 12 Februarie 2021 verkry.]

VRAAG 2: HET DIE AMNESTIE-PROSES VAN DIE WAARHEIDS-EN-VERSOENINGSKOMMISSIE (WVK) AFSLUITING AAN DIE FAMILIE VAN DR. NEIL AGGETT GEGEE?

BRON 2A

Die onderstaande bron verduidelik die rol van dr. Neil Aggett in die arbeidsbeweging gespeel het en die omstandighede wat tot sy dood gelei het.

Neil Aggett was die eerste blanke Suid-Afrikaner wat in aanhouding gesterf het. Aggett is in Kenia gebore waarna sy ouers in 1964 na Suid-Afrika verhuis het. Aggett het homself as 'n mediese dokter gekwalifiseer. Sy vakleerlingskap by die Mthatha Algemene hospitaal en Tembisa, wat in arm 'swart areas' geleë was, het tot sy maatskaplike bewustheid bygedra. Hy het uiterste armoede en siektes onder die swart werkers in die oorbevolkte, swak toegeruste hospitale aanskou. Dit het gelei tot sy betrokkenheid in vakbonde waar hy bekendheid verwerf het vir sy rol wat hy gespeel het om die lot van werkers in die African Food and Canning Werkersunie te beveg.

As gevolg van sy betrokkenheid in die arbeidsbeweging was Aggett in hegtenis geneem onder die Terrorisme Wet. Hy was na die John Vorster-plein geneem waar hy telkemale ondervra, geslaan en gemartel was deur offisiere van die Spesiale Taakmag wat hom as 'n kommunist beskou het. Op 5 Februarie 1982 het hy homself met 'n serp gehang. Aggett het die 51ste persoon geword wat in polisie-aanhouding gesterf het. Omtrent 15 000 het sy begrafnis bygewoon en sy dood het wydverspreide onrus en stakings veroorsaak.

[Uit [www.news24.com>news24>southafrica>news>explained-who-was-neil-aggett-and-why-he-importantimportant-20200122](http://www.news24.com/news24/southafrica/news/explained-who-was-neil-aggett-and-why-he-importantimportant-20200122). Toegang op 4 Februarie 2021 verkry.]

BRON 2B

Hierdie foto toon 'n ondersteuner wat rou oor die dood van Neil Aggett wat op 13 Februarie 1982 plaasgevind het.

[Uit <https://www.dailymaverick.co.za/article/2021-02-04-remembering-neil-aggett-the-modest-idealist-who-died-for-his-beliefs-39-years-ago>. Toegang op 12 Julie 2021 verkry.]

Ons rou
Neil Aggett
Ware patriot

BRON 2C

Die onderstaande bron fokus op die heropening van die doodsondersoek na die omstandighede wat tot die moord op Neil Aggett gelei het.

Byna vier dekades later kan die heropening van die ondersoek na die dood in aanhouding van Neil Aggett uiteindelik antwoorde en waarheid oplewer.

'n Geregtelike doodsondersoek het die apartheidspolisie, amptenare van die veiligheidstak, van ongeregtigheid gevrywaar. Hulle noem Aggett se dood 'n selfmoord. Sy vriende en familie het dit nog nooit geglo nie. Familie, vriende en 'n span ondersteuners, insluitend advokate vir menseregte, het die Nasionale Vervolgingsgesag (NVG) sedert 2003 uitgedaag om die saak van Aggett en die van ander aktiviste te laat herondersoek.

Polisiemanne van die Veiligheidstak, luitenant Steven Whitehead en majoor Arthur Conwright, wie geïdentifiseer was as die hoofmartelaars van Aggett, is dood. Die voormalige polisiebeampte van die sekuriteitstak, Nick Deetlefs, wat onder die ondervraers was wat daarvan beskuldig word dat hy politieke aktiviste gemartel het, het sy getuienis afgehandel tydens die heropenbare geregtelike doodsondersoek oor die dood van die anti-apartheidsaktivis dr. Neil Aggett. Hy het erken dat hy gelieg het in die vorige Aggett-geregtelike doodsondersoek, wat insluit dat hy sy bewering dat Aggett gesê het dat hy nie meer wil lewe nie, verberg het. Deetlefs het die sekuriteitstak daarvan beskuldig dat hy hom opdrag gegee het om te lieg oor hul bedrywighede, en bygevoeg dat hy besluit het dat hy die waarheid sou vertel na regsadvies ...

'Daar is niemand wat my nou intimideer (dreig) of vir my sê wat ek moet sê nie. My regsverteenwoordigers het my vertel en my gewaarsku dat ek die waarheid moet vertel.' Deetlefs het aanvanklik aan die hof gesê marteling van politieke aangehoudenenes was roetine op die berugte 10de verdieping van die John Vorster plein-polisiestasie, maar het gesê dat hy nie weet wie verantwoordelik was vir die marteling nie, nadat hy gevra is om die sekuriteitsbeamptes te noem wat gevangenes aangerand het.

Die gesinsverteenwoordiger van Aggett het aangedui dat hulle van voornemens is om Deetlefs strafregtelik te vervolg, omdat hulle hom daarvan beskuldig het dat hy die marteling en moord op Aggett toegesmeer het.

[Uit <https://www.iol.co.za/news/politics/neil-aggett-inquest-blow-to-deetlefs-credibility-43044277>.
Toegang op 24 Februarie 2020 verkry.]

BRON 2D

Die volgende uittreksel beskryf 'n onderhoud deur die voormalige kommissaris van die WVK, Yasmin Sooka, wat gehou is met Jill Burger, Neil Aggett se suster, in die hooggeregshof in Johannesburg op 20 Januarie 2020. Dit was tydens die tweede geregtelike doodsondersoek oor hoe sy dood hul gesin geraak het.

Baie veiligheidspolisie, waaronder Cronwright en Whitehead, het nie om amnestie by die WVK aansoek gedoen nie. Daarom is daar 'n volgehoue poging deur aktiviste, die gesin en die Neil Aggett-ondersteuningsgroep om die post-apartheidstaat te beywer om die martelaars van Aggett te vervolg. Die voormalige kommissaris van die WVK, Yasmin Sooka, sê die opening van die geregtelike doodsondersoek was 'n belangrike oomblik vir Aggett se familie en baie ander gesinne om te leer wat werklik gebeur het met diegene wat wreed gemartel is deur die veiligheidspolisie. Sooka het gesê dat die familie vasbeslote is om die kern van wat gebeur het te bereik, maar dat baie voormalige apartheidspolisiebeamptes – waarvan sommige in bevelstrukture was – het hergroepeer “om te voorkom dat enige inligting na vore kom oor dinge wat hulle impliseer”.

Jill Burger het aan die hof gesê die gesin het altyd geglo dat Neil nie selfmoord gepleeg het nie, ondanks 'n uitspraak van 1982 wat die polisie van enige oortreding gevrywaar het. “Hy sou nooit selfmoord gepleeg het nie. Hy was 'n sterk man. Ek glo dat die polisiebeamptes óf sy dood voorgedoen het, óf hy selfmoord gepleeg het as gevolg van die wrede behandeling wat hy ontvang het. Hulle het hom doodgemaak.” Alhoewel Aggett se sosialistiese opvattinge tot botsings met sy minder politieke bewuste pa gelei het, het Burger gesê haar pa was ontsteld oor die dood van sy jongste seun. “My pa kon nie ophou huil nie. Hy was 'n gebroke man,” het sy aan die hof gesê. Sy het gesê dat haar pa se sterwende wens was dat die moordenaars van sy seun tot verantwoording gehou word. Sy het bygevoeg dat sommige van haar oorlede pa se konserwatiewe vriende onder die indruk was dat Neil ‘gekry het wat hy verdien’. My pa het nooit weer met daardie mense gepraat nie.”

‘Ek word steeds hartseer en tranerig omdat hy so 'n nuttige lewe gelei het. Hy het soveel meer gehad om by te dra en ons het almal uit gemis.’ Sy het verder gesê: ‘My wens is dat hy in vrede is en dat my ma en pa in vrede is. My arme liefdevolle ma, ek is bly sy het nie geleef om die dinge te hoor wat uit die geregtelike doodsondersoek kom nie.’

[Uit <https://www.dailymaverick.co.za/article/2021-02-04-remembering-neil-aggett-the-modest-idealist-who-died-for-his-beliefs-39-years-ago>. Toegang op 4 Februarie 2021 verkry.]

VRAAG 3: WATTER IMPAK HET DIE GLOBALE COVID-19 PANDEMIE OP SUID-AFRIKA GEHAD?**BRON 3A**

Hierdie bron verduidelik die oorsprong van die Covid-19-pandemie en die voorgenome impak daarvan op Suid-Afrika.

COVID-19 is die eerste keer in die Hubei-provinsie, Wuhan-stad, China, in die laaste deel van 2019 geïdentifiseer. Kort daarna het hierdie siekte verwoesting (chaos) begin veroorsaak en die verwoestende (skadelike) effek van die pandemie het die Wêreldgesondheidsorganisasie (WGO) genoodsaak om dit as 'n wêreldwye pandemie te verklaar. In Suid-Afrika is die eerste bevestigde geval van COVID-19 op 5 Maart 2020 aangeteken. Die vrees vir die voorspelde tempo waarmee die pandemie mense sou besmet, het die Suid-Afrikaanse regering gemotiveer om hierdie pandemie tot 'n nasionale ramp te t.o.v. die Rampbestuurswet verklaar. Die nasionale toestand van rampe wat op 15 Maart 2020 deur die president van Suid-Afrika Cyril Ramaphosa verklaar is, het aanvanklik gedeeltelike reisverbod, reisadvies, ontmoediging van gebruik van openbare vervoer, die sluiting van skole en die verbod op byeenkomste van meer as 100 mense bevat. Op 23 Maart 2020 het president Ramaphosa 'n nasionale inperking ingestel wat 21 dae sou duur van 26 Maart 2020 tot 16 April 2020. Die inperking het beteken dat skole en alle hoërsonderwysinstellings organisasies onder andere onmiddellik sou sluit. Op 9 April 2020 het die president van Suid-Afrika aangekondig dat die sluiting met nog 14 dae verleng sal word. Met die nasionale inperking sou dit beteken dat die akademiese kalender vir die jaar 2020 beïnvloed sou word. Om die omvang van akademiese ontwrigtings te verminder, het verskeie leerder-instellings gereageer deur van die kursusse na hul aanlynplatforms te skuif. Vir basiese onderwys het sommige nie-regeringsorganisasies leermateriaal beskikbaar gestel.

[Uit <https://www.mdpi.com>. Toegang op 13 Julie 2021 verkry.]

BRON 3B

Die onderstaande bron beskryf die sosiale impak wat die COVID-19-pandemie op Suid-Afrika gehad het.

COVID-19 het sy potensiële verwoestende impak oral getoon, maar dit 'n besondere rede vir kommer in Suid-Afrika is. Terwyl publieke gesondheidstrategieë soos sosiale afstandhouding, dra van maskers en gereelde handewas aangemoedig word, is sulke strategieë (maatreëls) voorregte wat baie nie kan bekostig in die oorbevolkte, informele nedersettings wat 13% van alle huishoudings is, waar baie nie toegang tot lopende water het nie. Die gesondheidstelsel in hoë inkomste-lande word onder druk geplaas, maar in Suid-Afrika maak die meeste mense staat op die publieke gesondheidstelsels wat ondervoorsien is en sukkel om aan die eise van die pandemie te voldoen. Terwyl die virus nie diskrimineer op die basis van ras, geslag of grenslyne nie, is dit waarskynlik dat dit die armes en diegene wat lei aan onderliggende siektestoestande, gaan affekteer.

President Cyril Ramaphosa het verklaar dat 'dringende en drastiese' maatreëls nodig was om die verspreiding van die virus te keer. 'n Noodtoestand was afgekondig deur die President op 15 Maart 2020 en daarby was sekere regte en vryhede binne Suid-Afrika beperk. Teen die tyd van die aankondigings het Suid-Afrika die hoogste aantal gevalle in Afrika gehad. Die beperkings wat ingestel was, was die mees strengste in Afrika, omdat Suid-Afrika toe die enigste land op die Afrika kontinent was wat van al sy burgers vereis het om tuis te bly.

Die maatreëls aangekondig op 15 Maart en 26 Maart het die mees omvattende beperkings op die vryheid van beweging en vergadering van alle Suid-Afrikaners na apartheid, verteenwoordig. 'n Versuim om hierdie regulasies te eerbiedig mag die gevolg van 'n boete of arrestasie vir ses maande of meer hê. Die verlaat van 'n huis is slegs toegelaat om belangrike benodigdhede te koop, mediese aandag te soek, mediese produkte te gaan koop, maatskaplike toelaes te kollekteer of om 'n begrafnis by te woon met nie meer as 50 mense nie.

[Uit <https://www.sanews.gov.za/south-africa/sa-shares-coronavirus-experiences-bricks>. Toegang op 25 Januarie 2021 verkry.]

BRON 3C

Die onderstaande bron beskryf die ekonomiese gevolge wat die COVID-19-pandemie op Suid-Afrika gehad het.

Die ekonomies mees benadeelde sektore is tekstiel, opvoedkundige dienste, spyseniering en verblyf (toerisme ingesluit), drank, tabak, glasprodukte en skoene. Vanaf middernag, op 26 Maart 2020, mag slegs noodsaaklike goedere verkoop word. Dit sluit alle voedsel- en dierlike voedselprodukte en higiëneprodukte, mediese en hospitaalbenodighede, brandstof, steenkool, gas en basiese goedere in, insluitend lugtyd en elektrisiteit. Die verkoop van alkohol en sigarette was verbode. Pryscontrole op sekere goedere is ook ingestel, insluitend toiletpapier, ontsmettingsmiddel vir hande en sommige voedselprodukte. Versuim om dit na te kom, kan 'n boete of gevangenisstraf van tot ses maande tot gevolg hê.

Die ekonomie is erg getref, aangesien die meeste sektore 'n afname in hul produktiwiteit ondervind, weens die inperking. Werkers is ontslaan en werkloosheid het toegeneem. Die bruto binnelandse produk (BBP) het gedaal van 5,1 en tot 7,9 persent in 2020. Gegewe die afname in huishoudelike inkomste sal daar 'n afname in huishoudelike verbruik wees, wat die afname in produksie verder sal stimuleer. Hierdie verminderde huishoudelike inkomste sal ook lei tot verhoogde armoede, veral onder die wat reeds kwesbaar is (hulpeloos).

[Uit <https://reliefweb.int/report/covid-19-south-afri-so-ca> ... Toegang op 07 Julie 2021 verkry.]

BRON 3D

Hierdie spotprent beeld die derde Covid-golf uit wat Suid-Afrika raak en die behoefte om Suid-Afrikaners te beskerm.

[Uit Mining Cartoons Mining Weekly.com. Toegang op 8 Julie 2021 verkry.]

Derde Covid-vlaag

Steeds ons beste
beskerming

ERKENNINGS

Visuele bronne en ander historiese bewyse is uit die volgende geneem:

<https://www.dailymaverick.co.za/article/2021-02-04-remembering-neil-aggett-the-modest-idealist-who-died-for-his-beliefs-39-years-ago>

<http://indianexpress.com/article/explained/coronavirus-india/lockdown-migrant-workers-mass-exodus-6348834/>

<https://sabctrc.saha.org.za/reports/volume3/chapter6/subsection24.htm>

<https://www.sanews.gov.za/south-africa/sa-shares-coronavirus-experiences-bricks>

<https://thewire.in/world/bricks-and-covid-rising-powers-in-a-time-of-pandemic>

[Mining Cartoons MiningWeekly.com](#) ...

sahistory.org.za

Times Live 7/2/2021

www.globalsecurity.org>world>war>south-africa5.htm

www.news24.com>news24>southafrica>news>explained-who-was-neil-aggett-and-why-he-was-important-20200122

www.sahistory.org.za>article>apartheid-era-1980's

